

ЖАМЧУЖЫНА НЕКРАНУТАЙ ПРЫРОДЫ

30 студзеня споўнілася 95 гадоў з дня ўтварэння Бярэзінскага запаведніка. З якім багажом ён падышоў да гэтай даты?

Бярэзінскі біясферны запаведнік уваходзіць у шэраг найстарэйшых асабліва ахоўных прыродных тэрыторый Еўропы, прычым самага высокага рангу. Сярод іншых ААПТ ён прыкметна вылучаецца высокай ступенню

Фота Дзяніса ІЎКОВІЧА.

• Тым часам

У Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Жамчужына беларускай прыроды», прысвечаная 95-годдзю Бярэзінскага біясфернага запаведніка.

На ёй можна ўбачыць экспанаты, прадстаўленыя запаведнікам, фатаграфіі вядомага беларускага фотамайстра Дзяніса Іўковіча, а таксама дакументы Нацыянальнага архіва, якія захавалі гісторыю запаведніка на паперы. Упершыню выстаўляюцца дакументы вышэйшых органаў дзяржаўнай улады, прысвечаныя яго стварэнню і развіццю, лісты і справаздачы беларускіх навукоўцаў і практыкаў, якія праводзілі навуковыя даследаванні ў запаведніку, а таксама акты аб шкодзе, прычыненай запаведніку ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

З экспанатамі выстаўкі можна будзе азнаёміцца на працягу лютага 2020 года.

захаванасці прыродных комплексаў.

Першапачаткова плошча запаведніка складала каля 60 тысяч гектараў, але на працягу яго існавання яна паступова павялічвалася. Чарговае павелічэнне адбылося летась, і сёння ён займае плошчу 86 072,8 гектара.

Амаль стагоддзе таму Бярэзінскі запаведнік быў створаны як паляўнічы для захавання многіх каштоўных відаў звяроў і птушак. Цяпер жа паліванне тут строга забаронена на ўсе віды жывёл, нават на такога драпежніка, як воўк.

У чым жа галоўная каштоўнасць яго тэрыторыі? У першую чаргу гэта непаўторная мазаіка некранутых чалавекам лясоў, велізарных масіваў балот, унікальнага комплексу

пойменных лугоў ракі Бярэзіны, высокаўзроставых дуброў і ясеннікаў, вялікіх і малых рэк, акружаных балотамі азёр.

Прырода шчодро надзяліла гэты край і багаццем расліннага і жывёльнага свету. Запаведная тэрыторыя стала домам для 56 відаў звяроў, 237 — птушак, 5 — паўзучоў, 11 — земнаводных і 34 відаў рыб і круглоротых. Бярэзінскі запаведнік — гэта ключавая арніталагічная і батанічная тэрыторыя. У запаведных лясах, балотах і лугах расце больш за 800 відаў вышэйшых сасудзістых раслін, 63 з якіх строга ахоўваюцца. Толькі за апошнія гады вучонымі выяўлены больш за 170 новых месцаў росту рэдкіх відаў раслін. Выяўлены таксама месцы росту 12 но-

вых для запаведніка ахоўных відаў. На яго тэрыторыі вылучаны 23 рэдкія і ўнікальныя для Еўропы біятопы, якія займаюць больш за палову агульнай плошчы.

Свет адкрыццяў

Круглагадовыя навуковыя даследаванні таксама прыносяць нямала цудоўных вынікаў. Толькі за некалькі мінулых гадоў навукоўцамі-арнітолагамі выяўлены шэсць новых для запаведнай тэрыторыі відаў птушак: малы (тундравы) лебедзь, салаўіны цвыркун, валасяніца-белашыйка, чырвонагаловы каралёк, шчога і дымчаты каршун. Апошні — новы від наогул для фаўны Беларусі. Арнітолагамі дакладна пацверджаны факты гнезджання тут арлана-белахвоста і шэрай гусі.

Тэхналогіі на службе вучоных

Вялікай дапамогай для сучасных даследаванняў, маніторынгу і аховы прыроды стала ўкараненне тэхнічных навінак і распрацовак. Спецыялісты ўжо больш за пяць гадоў выкарыстоўваюць у Бярэзінскім запаведніку фотапасткі. Яны паспяхова прымяняюцца для назірання ўліку відавочнага складу жывёл.

Значна пашырыліся магчымасці абследавання тэрыторій дзякуючы выкарыстан-

ню квадрокоптара з камерай для фота- і відэаздымкі. З яго дапамогай вядзецца аперацыйнае паветранае назіранне за станам прыродных комплексаў, а таксама выяўляюцца і фіксуюцца парушальнікі строгага запаведнага рэжыму. Дапамагае дрон і ў пошуку лясных пажараў, і ў выяўленні ачагоў шкоднай лясных экасістэм.

Убачыць і захаваць

Динамічна развіваецца і экалага-турыстычны складнік запаведніка. Штогод сюды прыязджае больш за 40 тысяч наведвальнікаў. Для іх праводзяцца аднадзённыя экскурсіі выхаднога дня ў дзікую прыроду, якія дазваляюць убачыць самыя таемныя моманты з жыцця насельнікаў запаведніка. Шматлікія сцежкі і маршруты (пешыя, водныя, веласіпедныя, конныя) даюць унікальную магчымасць усім ахвотным агулююцца ў свет першароднай прыроды. Упершыню ў Беларусі на базе запаведніка адкрыўся Цэнтр міфалагічнага турызму, які ўключае Музей міфалогіі і сцежку міфаў.

* * *

За ўсе гады існавання Бярэзінскага біясфернага запаведніка яго супрацоўнікамі пройдзены велізарны шлях і выканана маштабная і працаёмкая работа па захаванні прыродных багаццяў. Не адно пакаленне людзей зрабіла свой значны ўнёсак на яго карысць.

Многа было здзейснена за гэты час, многае яшчэ давядзецца зрабіць. І хочацца верыць, што 95 гадоў — гэта толькі пачатак вельмі доўгага шляху!

Настасся РЫЖКОВА,
старшы
навуковы супрацоўнік
ДПУ «Бярэзінскі
біясферны запаведнік».

Славутыя імёны Бацькаўшчыны

Вяртанне Бібліі Васіля Кораня

Больш за 300 гадоў таму майстар-разьбяр па дрэве Васіль Корань стварыў першую ў Расіі народную гравіраваную Біблію ў малюнках, аналагічную заходнім «Бібліям жабракоў», якая проста і лаканічна апавядала біблейскія сюжэты нават тым, хто наогул не ўмеў чытаць. Мастака лічаць пачынальнікам жанру рускага народнага сюжэтнага лубка, вядомага ва ўсім свеце. А нядаўна даследчыкі выявілі, што Васіль Корань — наш зямляк, урадженец мястэчка Дуброўна (цяпер гэта райцэнтр на Віцебшчыне).

«Біблію для народа» майстар рабіў у Мяшчанскай слабадзе ў Маскве на працягу 1692—1696 гадоў. Тыраж выдання складаў амаль 1000 паасобнікаў, але да нашых дзён дайшоў толькі адзін арыгінал — ён захоўваецца ў аддзеле рэдчай кнігі Расійскай публічнай бібліятэкі імя М. Салтыкова-Шчадрына ў Санкт-Пецярбургу.

Кіраўнік Акадэміі народнага мастацтва Расіі, маскоўскі мастак, графік Віктар Пензін разам з майстрамі-энтузіястамі пачаў рэканструкцыю Бібліі Васіля Кораня па старажытнай тэхналогіі, то-бок выразаючы ўручную на дошках загатоўкі для гравюр і тэксту, робячы чорна-белыя водціскі, а потым размалёўваючы іх, аднаўляючы створаныя часткі слоў, рамак і арнаменту. На працу спатрэбілася амаль 10 гадоў. У 1992 годзе на адкрыцці Музея народнай графікі адноўленая «Біблія для бедных» упершыню была выстаўлена ў экспазіцыі. Цяпер такія копіі Бібліі прадстаўлены ў некалькіх музеях свету, у тым ліку ў Ватыкане, у Мадрыдзе, Эрмітажы і Траццякоўскай галерэі. Летась кніга была прэзентаваная на радзіме мастака — у краязнаўчым музеі горада Дуброўна. А сёлета экспазіцыя «Біблія для народа», якая ўтрымлівае 36 рэканструяваных лістоў з «Кнігі Быцця» і «Апакаліпсіса», адкрылася ў Мінску — і будзе працаваць да 29 лютага ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Акрамя таго, музей атрымаў у падарунак ад саарганізатараў выстаўкі чатыры драўляныя гравюры, водціскі папулярных лубочных рускіх малюнкаў XVIII стагоддзя і 2-томную кнігу даследчыцы Антаніны Саковіч.

— У якасці паралеляў з творчасцю Васіля Кораня яшчэ на ўваходзе ў выставачную залу мы зладзілі экспазіцыю твораў землякоў славагута майстра, самадзейных дубровенскіх мастакоў і пісьменнікаў — урадженцаў Віцебшчыны, — расказаў на адкрыцці выстаўкі дырэктар музея Міхаіл РЫБАКОЎ. — І нам вельмі прыемна, што ў Год малой радзімы ў межах праекта «Славутыя імёны Бацькаўшчыны» гэты артэфакт і імя, якое па значнасці можна параўнаць са спадчынай Францыска Скарыны, зноў вяртаецца ў Беларусь.

Земляк, натуральна, цікавіліся: чаму разьбяр з'ехаў з Дуброўна ў Маскву — мо на радзіме ён цярэў нейкі пераслед за «некананічныя выявы» Бога? Аднак віцэ-прэзідэнт Акадэміі народнага мастацтва Расіі Георгій Гадлеўскі, які правёў першую экскурсію па выстаўцы, з гэтым не згодны і мяркую, што сакрэту тут няма: мастакі, а таксама рамеснікі рушылі туды, дзе былі больш запатрабаваныя і адпаведна маглі больш зарабіць. Нездарма ж у Мяшчанскай слабадзе сабралася мноства беларускіх майстроў, якія ўдзельнічалі ў аздабленні Гранавітай палаты маскоўскага Крамля, Збройнай, Залатой і Сярэбранай палат. Дарэчы, над Бібліяй Кораня, разважае спадар Гадлеўскі, разьбяр таксама хутчэй за ўсё працаваў не адзін, а з памочнікамі ад аднаго да трох чалавек: адзін «знаменіў» — наносіў малюнак, другі рэзаў загатоўкі на ліпавых дошках, трэці расфарбоўваў, а чацвёрты пісаў тэкст, выбіраючы ўрыўкі з Бібліі. Нездарма на адным з лістоў арыгінальнай «Бібліі бедных» пазначана: «рэзаў В. Корань, знаменіў Гры...». Але чыё імя стаіць за гэтымі трыма захаванымі літарамі, даследчыкі пакуль што дакладна не высветлілі — і значыць, пошукі варты працягваць...

На выстаўцы можна не толькі паглядзець усе 36 лістоў рэканструяванай «народнай Бібліі», але і пагартачь творы Кораня і Францыска Скарыны на спецыяльным сэнсарным экране. А дзякуючы партнёрам праекта ў часовай экспазіцыі прадстаўлены таксама цыганская Біблія, Каран і шэраг іншых духоўных кніг на царкоўнаславянскай, беларускай, польскай, украінскай, рускай мовах.

Вікторыя ЦЕЛЯШУК, фота аўтара.

Гуляў па планеце Цэратазаўр

Існавала гэта дагістарычная істота на Зямлі сярод мноства падобных на яе ў часы вельмі далёкага ад нас юрскага перыяду. За мінулыя 150 мільёнаў гадоў ад такіх насельнікаў планеты амаль не засталася слядоў. Але навукоўцы-палеантолагі са значнай дакладнасцю навучыліся бачыць скрозь час знешнасць гэтых істот.

Супрацоўнік Інстытута фізіялогіі НАН Беларусі Дзмітрый Такальчык у вольны ад работы час захапляецца палеааніمالістыкай — маляваннем дыназаўраў і іншых жывёлін далёкіх гістарычных перыядаў. Кіруючыся сучаснымі навуковымі данымі, ён малюе іх у традыцыйнай тэхніцы алоўка. Калі гэта патрэбна, выкарыстоўвае камп'ютарныя тэхналогіі каляровага малявання.

Для большай дакладнасці малады палеааніمالіст карыстаецца фотаздымкамі акамянелых археалагічных знаходак, шкіднымі рэканструкцыямі, зробленымі прафесійнымі палеантолагамі. Таксама ўжываюцца метады параўнальнай анатоміі.

Пра прызнанне каштоўнасці твораў вучонага сведчыць тое, што яго малюнкi знешнасці нядаўна адкрытых

дыназаўраў былі надрукаваныя ў аўтарытэтным выданні «National Geographic Россия».

Яўген ПЯСЕЦКІ, фота аўтара.